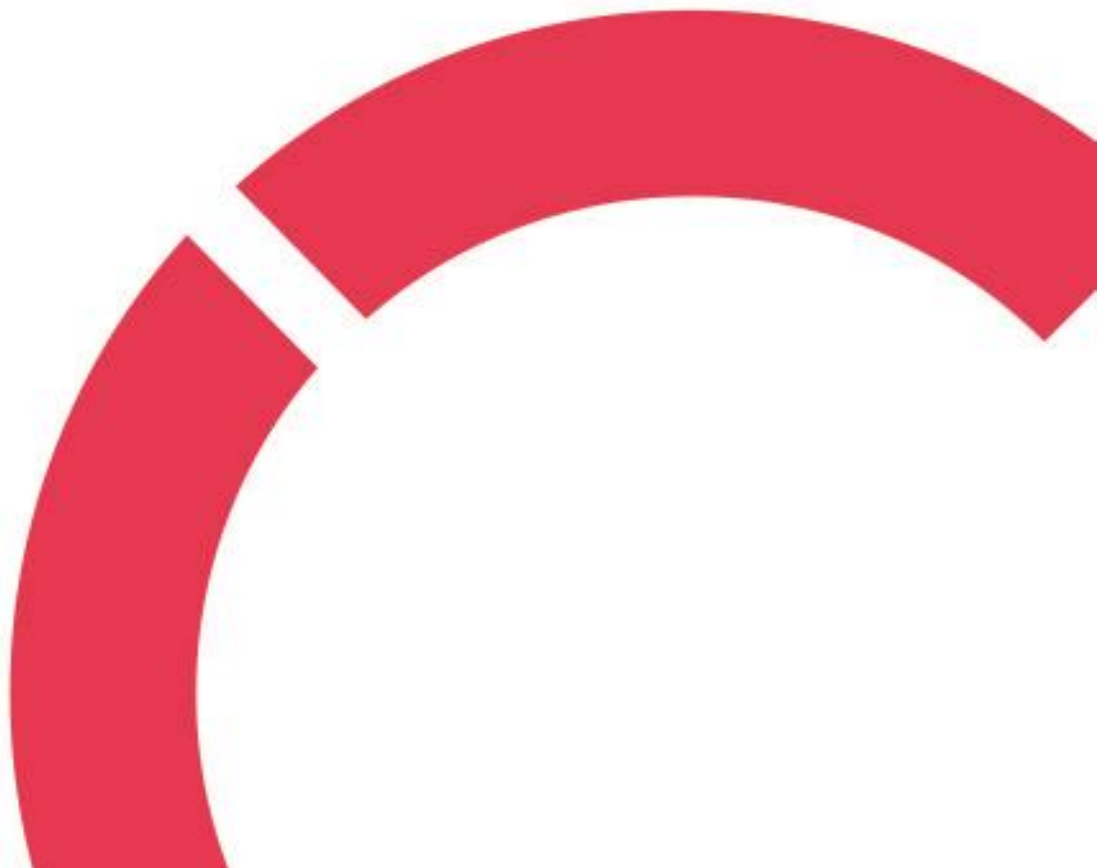

Milla Hannila ja Aleksi Pöytäsaari

**3–5-VUOTIAIDEN LASTEN OMAEHTOINEN LEIKKI VAPAA-
AJALLA ULKOMETSÄN PÄIVÄKODISSA**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi (AMK)
Lokakuu 2023**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Lokakuu 2023	Tekijä/tekijät Milla Hannila, Aleks Pöytäsaari
Koulutus Sosionomi (AMK)		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi 3–5-VUOTIAIDEN LASTEN OMAEHTOINEN LEIKKI VAPAA-AJALLA ULKOMETSÄN PÄIVÄKODISSA		
Työn ohjaaja Anne Jaakonaho		Sivumäärä 29+2
Työelämäohjaaja		
<p>Tämän opinnäytetyön aiheena oli 3–5-vuotiaiden lasten omaehtoinen leikki vapaa-ajalla. Opinnäytetyö noudattaa laadullisena tutkimusperinteen rakennetta. Aineisto kerättiin Ulkometsän päiväkodin 3–5-vuotiaiden lasten vanhemmilta paperisilla kyselylomakkeilla. Idea aiheeseen syntyi kokemuksistamme varhaiskasvatuksessa. Hyödynsimme opinnäytetyössä omaa osaamistamme tulevana varhaiskasvatuksen sosionomeina. Lisäksi opinnäytetyössä hyödynsimme monipuolisesti aiheesta löytyvää luotettavaa kirjallisuutta sekä aiheesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa 3–5-vuotiaiden lasten omaehtoista leikkiä vapaa-ajalla ja vanhemman roolia leikissä. Kyselylomakkeella oli tavoitteena saada konkreettista tietoa lapsen omaehtoisen leikin toteutumisesta vapaa-ajalla. Kyselylomakkeen avulla haluttiin saada tietoa vanhempien kokemuksista liittyen lapsen omaehtoisen leikin etenemiseen, leikkiympäristön merkitykseen ja aikuisen rooliin leikissä.</p> <p>Omaehtoisessa leikissä lapsi pääsee toteuttamaan itseään ja kehittämään omaa leikkiään. Omaehtoisen leikki tukee lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä. Kyselylomakkeesta saatujen vastausten avulla voitiin todeta, että aikuisen läsnäololla on positiivinen ja merkittävä rooli lapsen omaehtoisessa leikissä.</p>		
Asiasanat lapset, leikki-aidot, ohjattu leikki, omaehtoinen leikki		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date October 2023	Author Milla Hannila, Aleksi Pöytäsaari
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis 3- to 5-year-old children's self-motivated play in their free time in Ulkometsä kindergarten		
Centria supervisor Anne Jaakonaho	Pages 29+2	
Instructor representing commissioning institution or company.		
<p>The topic of this thesis was self-motivated play by children between the ages of 3 and 5 in their free time. The thesis was based on qualitative research. The material was collected from the parents of children between the ages of 3 and 5 at the Ulkometsä Kindergarten using paper questionnaires. The idea for the topic was born from our experiences in early childhood education. In this thesis the authors' own experiences as future Bachelor of Social Services in early childhood education were used. In this thesis extensive use of reliable literature and previous studies was used.</p> <p>The purpose of the thesis was to map the self-motivated play of children between the ages of 3 and 5 in their free time and the role of the parent in play. The aim of the questionnaire was to obtain concrete information on the child's self-motivated play during his or her free time. The questionnaire was intended to provide information on parents' experiences related to the child's progress in self-motivated play, the importance of the play environment and the role of the adult in play.</p> <p>In self-motivated play, children get to fulfil themselves and their own plan. Self-motivated play supports the child's learning, growth, and development. Answers from the questionnaire made it possible to conclude that the presence of an adult plays a positive and significant role in the child's self-motivated play.</p>		
Key words children, guided play, play skills, self-motivated play		

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Varhaiskasvatus

Lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jonka tavoitteena tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista.

Omaehtoinen leikki eli vapaa leikki

Leikki, jossa lapsi suunnittelee ja toteuttaa leikkiä itse ilman ulkoisia tavoitteita. Omaehtoisessa leikissä lapsi saa toteuttaa tavoitteitaan ja suunnitella leikin kokonaisuuden.

Pedagogiikka

Lapsen hyvinvointia ja oppimista tukevaa toimintaa. Varhaiskasvatuksessa pedagogiikka näyttäytyy esimerkiksi oppimisympäristön ja arjen sisällön suunnittelemisella lasta kehittäväksi.

Leikkiympäristö

Lapsen ympäristö, jossa leikit kehittyvät ja rakentuvat.

Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullinen tutkimus, jossa pyritään kuvaamaan jotain tapahtumaa tai ilmiötä.

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TIETOPERUSTAA OMAEHTOISESTA LEIKISTÄ	2
2.1 Leikin merkitys lapselle.....	3
2.2 Erilaiset leikit.....	3
2.3 Leikin kulku.....	4
3 VANHEMPIEN ROOLI LEIKISSÄ.....	7
3.1 Vanhemman merkitys lapsen leikissä	7
3.2 Lapsen oppimis- ja leikkiympäristö	9
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TEHTÄVÄT	11
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	12
5.1 Laadullinen tutkimus.....	13
5.2 Aineiston hankinta	14
5.3 Aineiston analyysi.....	15
5.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	15
5.5 Katoanalyysi	16
6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ TULOSTEN POHJALTA	18
6.1 Lasten omaehtoinen leikki vapaa-ajalla.....	18
6.2 Aikuisen rooli lapsen leikissä	19
6.3 Leikin eteneminen ja siihen vaikuttavat ominaisuudet	21
7 POHDINTA	23
LÄHTEET	28
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Omaehtoinen leikki on lapselle tärkeää itseisarvon, kasvun ja kehityksen kannalta. Sen avulla lapsi pystyy kehittämään esimerkiksi ongelmanratkaisu- ja sosiaalisia taitoja. (Vehkalahti & Urho 2013, 9.) Omaehtoisissa leikissä lapset pääsevät oma-aloitteisesti suunnittelemaan ja toteuttamaan leikkiä käyttäen mielikuvitustaan. Lapsen omilla ideoilla on merkitystä, ja omaehtoisen leikin avulla ne tulevat näkyviin. Omaehtoinen leikki tukee myös lapsen tunnetaitojen kehittymistä, sosiaalisten suhteiden ylläpitoa ja kognitiivista kehitystä. Aikuiset ovat leikin tukena tuomalla lapselle turvallisen ja monipuolisen ympäristön leikin kehittämiseen. Aikuiset voivat olla leikissä mukana ideoimassa, havainnoimassa ja tukena mahdollisissa ristiriitatilanteissa.

Opinnäytetyömme aiheena on 3–5-vuotiaan lapsen omaehtoinen leikki vapaa-ajalla. Opinnäytetyö toteutettiin Kokkolan kaupungin Ulkometsän päiväkotiin 3–5-vuotiaiden ryhmään. Aineisto kerättiin paperisilla kyselylomakkeilla ryhmän lasten vanhemmilta. Opinnäytetyö noudattaa laadullisen tutkimusperinteen rakennetta. Idea opinnäytetyön aiheeseen syntyi varhaiskasvatuksesta, kun siellä huomattiin osalla lapsista olevan vaikeuksia aloittaa ja kehittää leikkiä. Varhaiskasvatusikäisillä lapsilla leikkiä on runsaasti varhaiskasvatuksessa, mutta varhaiskasvatuksen ulkopuolelle kiireisessä arjessa jää leikille rajatusti aikaa. Tulevina varhaiskasvatuksen sosionomeina arvostamme lasten leikkiä ja tiedämme, miten se toteutuu varhaiskasvatuksen arjessa, mutta sen toteutuminen vapaa-ajalla on vieraampi aihe. Leikin merkitys ja varsinkin omaehtoisen leikin merkitys lapselle on valtava, minkä vuoksi olemme kiinnostuneita vapaa-ajalla tapahtuvasta leikistä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa 3–5-vuotiaiden lasten omaehtoista leikkiä vapaa-ajalla ja vanhemman roolia leikissä. Tavoitteena on kyselylomakkeen avulla saada konkreettista tietoa lapsen omaehtoisen leikin toteutumisesta vapaa-ajalla. Selvitämme opinnäytetyössä varhaiskasvattajille ja perheille sen, miten he voivat vaikuttaa lapsen omaehtoiseen leikkiin. Lasten leikki muuttaa muotoaan, mihin syynä on mm. digitalisaatio. Muutoksen aiheuttaja, kuten digitalisaatio voi rikastuttaa leikkiä, mutta myös haastaa. (Uusivirta 2022.) Opinnäytetyö keskittyy siihen, millaista leikkiä vapaa-ajalla leikitään ja miten sitä toteutetaan arjen kiireessä toisin kuin selvittäisimme itse omaehtoisen leikin määrää.

2 TIETOPERUSTAA OMAEHTOISESTA LEIKISTÄ

Erilaisia näkökulmia, joista lapsen kehitystä voidaan tarkkailla, ovat tunne-elämän kehitys, ajattelu, muisti, oppiminen, kielellinen kehitys, oman toiminnan ohjaus, motoriset taidot, sosiaaliset taidot, vuorovaikutus ja leikki sekä leikkitaidot (Aaltonen, Lehtinen, Leppänen, Peltonen, Tarvo, Tuunainen & Viherä-Toivonen 2008, 6). Leikki toteutuu ohjatusti tai omaehtoisesti. Vapaa-ajalla tapahtuva leikki on useimmiten omaehtoista leikkiä, jossa lapsi itse on suunnittelemassa ja toteuttamassa sitä. Ohjattu leikki näkyy enemmän varhaiskasvatuksen arjessa, jossa varhaiskasvattaja suunnittelee ja ohjaa leikkiä. Opinnäytetyömme keskittyy omaehtoiseen leikkiin, jolle jää lapsen elämänpiirissä rajatusti aikaa kaiken muun arjen sisällön ohella.

Omaehtoinen leikki perustuu siihen, että se on lapsen itse suunnittelemaa ja toteuttamaa. Leikin avulla lapsi pystyy esimerkiksi viestintään, ongelmanratkaisuun ja itsensä toteuttamiseen. Omaehtoisen leikin ideat pohjautuvat usein todellisuudessa tapahtuviin asioihin, joita lapset tulkitsevat leikillä. Leikkiin vaikuttaa myös erilaiset ulkopuolelta tulevat tekijät, kuten ajan rajallisuus, aikuisen läsnäolo ja aikuisen luoma leikkiympäristö. Käytettävissä oleva materiaali vaikuttaa leikkiin, koska sen kautta lapsi saa ideoita ja jatkuvuutta leikkiin. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 39–43.) Leikkiympäristön tarjoamat materiaalit lisäävät leikin laatua ja oppimiskokemusta. Lapset muodostavat leikissä oman kokemuksensa todellisuudesta. Mielikuvituksen avulla lapset muokkaavat materiaalista konkreettisia esineitä leikkiin. Hyödyntämällä jotain esinettä osana leikkiä, kuten sänkyä autonäköiseksi, lapsi oppii eron mielikuvituksen ja todellisuuden välillä. Esimerkiksi uudet ja jännittävät tapahtumat elämässä toimivat ideoina leikissä. Lapsi tarvitsee leikille tilaa ja rauhaa. Ympäristön vaikutus leikkiin on merkittävä. (Jantunen, Suutarila & Heino 2018, 95.)

Leikki on aina ottanut vaikutuksia esimerkiksi uskonnollisuudesta, yhteiskunnan muutoksista ja urheilusta. Edelleen leikki muuttaa jatkuvasti muotoaan. Erityisesti digitalisaation merkitys näkyy tämän päivän lasten leikeissä. Media on ollut läsnä pitkän aikaa esimerkiksi televisioiden olemassaolon myötä, mutta ajan saatossa se on kehittynyt ja mediankäyttö lisääntynyt. (Helenius & Lummelehti 2013, 45–51.) Näemme leikin muuttumisen henkilökohtaisesta näkökulmasta, kun vertaamme omia lapsuuden leikkejä leikkeihin, joita lapset leikkivät tällä hetkellä. Lapsilla aikaa kuluu paljon virtuaalissa todellisuudessa ja aikaa omaehtoiselle leikille jää vähän. Myös aikuisten aika olla läsnä lapsen leikeissä on usein rajoittunut, koska heilläkin kuluu aikaa mediassa.

2.1 Leikin merkitys lapselle

3–5-vuotiailla leikin tuoma kasvu ja kehitys on vilkasta. Siinä vaiheessa lapsen leikissä korostuu leikkiminen, kuvittelu ja suunnittelu muiden lasten kanssa. Lapsi pyrkii hyödyntämään muita lapsia oman toimintansa tukena. 3–5-vuotias harjoittelee aktiivisesti roolin ottamista. Tällä ikäkaudella lapsen leikki kehittyy. Lähestyessään esikouluikää lapsi osaa jo toimia itsenäisesti. Aikuisen rooli leikissä muuttuu häilyvämmäksi, leikki saa pitkäkestoisuutta ja rooli leikissä selkiytyy. (Jantunen ym. 2018, 65–72.) Leikin avulla lapsi kykenee harjoittelemaan erilaisia taitoja. Lapsi oppii leikin avulla hyviin tapoihin liittyvää toimintaa, kuten sääntöjen noudattamista ja kaveritaitoja. Erilaiset leikkiin kuuluvat tapahtumat tukevat lapsen kehitystä. Esimerkiksi onnistumiset ovat tärkeitä lapsen oppimisen kannalta ja vastoinkäymiset kehittävät lapsen tunnetaitoja.

Leikki on välttämättömyys lapsen tasapainoiselle elämälle ja se pitäisi mahdollistaa jokaisen lapsen päivään. Leikin avulla lapsi rakentaa omaa identiteettiään ja saa käsityksen siitä, kuka on. Leikissä osaaminen ja suoritusosaaminen ovat toistensa vastakohtia. Suoritusosaaminen perustuu todellisuuteen, mutta leikissä osaaminen tarkoittaa, että leikissään lapsi voi osata mitä vain. Leikissä osaamisen avulla lapsi näkee oman osaamisensa. Lapsi saa turvan siitä, mitä hänen ympärillään on. Turvalliset aikuiset, joilta lapsi saa hyväksyntää ja arvostusta leikkiä kohtaan, näyttävät lapselle sen, mitä hänellä on. (Hintikka ym. 2004, 25–30.) Leikkiessään omaehtoisesti lapsi voi pystyä mihin tahansa omien mahdollisuuksiensa rajassa. Leikin on tapahduttava ilman epäonnistumisen pelkoa. Leikin avulla lapsi tulee nähdyksi ja osaksi ympäristöä.

2.2 Erilaiset leikit

Leikin sisältöön vaikuttaa monet erilaiset tekijät. Iso merkitys leikkiin on leikkiympäristöllä. Varhaiskasvatuksessa olemme huomioineet erityisesti sisä- ja ulkoleikkien eron. Omaehtoinen leikki ulkona perustuu enemmän liikunnallisuuteen, ja sisällä leikitään rauhallisempia leikkejä, kuten rooli- ja sääntöleikkejä. Ulkona leikissä korostuu lapsen mielikuviutus, kun luonto antaa rajattomasti mahdollisuuksia, joita lapsi voi hyödyntää leikissään. Sisällä leikki kehittyy usein käytössä olevien lelujen perusteella, mutta lapset hyödyntävät usein myös esimerkiksi huonekaluja.

Leikki kehittyy eri vaikutteiden ja virikkeiden pohjalta. Lapsen omat leikkitaidot ohjaavat pitkälti leikin pitkäkestoisuutta ja pysyvyyttä. Jokin kokemus antaa usein leikille alustuksen. Leikkiin tarvittavat edellytykset vaihtelevat sen sisällön mukaan. Esimerkiksi sotkemisleikit vaativat paljon tilaa, ja pitkäaikainen leikki tarvitsee tilan, josta sitä ei häädetä. (Vehkalahti & Urho 2013, 47–61.) Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään usein pitkäaikaista leikkiä, jossa leikkiä vaihdetaan pidemmällä aikavälillä, esimerkiksi kuukauden välein. Siinä ajassa esimerkiksi kauppaleikki ehtii muuttua ja kehittyä sisällöltään sekä käytössä olevilta materiaaleiltaan. Pitkäkestoisuutta on hyvä pyrkiä tukemaan myös vapaa-ajalla. Leikkiä ei kannata siivota aina pois vaan sen pitkäkestoisuuden kannustamisella voidaan tukea lapsen tärkeitä leikkitaitoja.

Leikki-ikäisen lapsen kehityksessä on nähtävissä kolme eri vaihetta, jotka ovat harjoitteluleikki, symbolileikki ja sääntöleikki. 3–5-vuotiaat harjoittelevat leikkimistä ja kehittyvät ikävaiheittain. 3-vuotiaat leikkivät yleensä sosiaalisia leikkejä, joista suurin osa on kuvitteluleikkejä. Kyseisestä vaiheesta siirrytään vuorotteleviin leikkeihin ja leikeistä tulee myös enemmän järjestyneempiä. Mentäessä kohti esikouluikää lapsen mielikuvitus- ja roolileikit alkavat vahvistua, samalla kun lapsen kyvyt ja usko itseensä kasvavat. 3–5-vuotiaat lapset ovat kiinnostuneita ympäristöstä ja ottavat siitä vaikutteita leikkiinsä. Myös yhteisleikit lisääntyvät jatkuvasti ja lapsen oma sukupuoli-identiteetti vahvistuu ja leikkikaveri valitaan enemmän sukupuolen mukaan. (Aaltonen ym. 2008, 38–40.) Myös parhaan kaverin nimeämisestä tulee ajankohtaista, vaikka se vaihtelee vielä useasti. Olemme tehneet varhaiskasvatuksessa havaintoja siitä, kuinka 3–5-vuotiaiden ryhmissä nuorimmat lapset harjoittelevat vielä yhdessä leikkimistä ja ryhmässä toimimista. Ryhmän vanhemmilla lapsilla kaveritaidot ovat jo hyvin kehittyneet. Oikean ja väärän ymmärtäminen näkyy heidän toiminnassaan. 3–5-vuotiaiden ryhmässä kehitys tapahtuu nopeasti ja nuoremmat havainnoivat vanhempien lasten toimintaa ja ottavat siitä vaikutteita.

2.3 Leikin kulku

Leikki tarvitsee onnistuakseen hyvät olosuhteet. Olosuhteet liittyvät pitkälti aikuisen luomiin mahdollisuuksiin. Leikki tarvitsee kokonaisuutena aikaa, mutta aikaa tarvitaan myös siihen, miten leikki saadaan alkuun. Alkaakseen leikki tarvitsee idean. Leikin alkamiseen voi vaikuttaa esimerkiksi se, leikkiikö lapsi yksin vai onko leikkijöitä monta ja millainen ilmapiiri lasten välillä on. Leikin alkamista tukee se, että leikkijät tuntevat jo entuudestaan ja arvostavat toisiaan. Lisäksi leikin alkamiseen vaikuttaa se, onko aikuinen tukemassa leikkiä. Lapsi tarvitsee aikuiselta leikkiin aikaa, virikkeitä ja tilaa, mutta myös mahdollisesti vinkkejä. Leikkimateriaalin määrä leikin alussa on oltava rajallinen, koska

sen liiallisuus tuo lapselle suorituspainetta ja sen myötä leikin aloitus hankaloituu. (Vehkalahti & Urho 2013, 12–56.)

Hyvä leikki etenee selkeän juonen mukaan ja siihen sisältyy flow eli virtaus, joka tarkoittaa sitä, että ulkopuolinen maailma menettää merkityksensä leikin ajaksi. Hyvässä leikissä myös kaikki leikkijät huomioivat toisensa, minkä myötä leikkiroolit ovat selkeät. Omaehtoisen leikin etenemistä säätelee lapsi itse, mutta myös leikkiympäristöllä on vaikutuksensa siihen. Leikki kasvaa ja kehittyy virikkeistä, ja niitä saatetaan tarvita lisää leikin edetessä. Kuitenkin luovuutta hyödyntämällä voidaan muuttaa virikkeiden tarkoituspää, mikä voi vähentää lisävirikkeiden tarvetta. Leikin kesto vaihtelee. Leikki voi kestää minutteja, mutta myös jopa kuukausia. Kaiken pituisilla leikeillä on omat hyvät puolensa, kun esimerkiksi minutteja kestävä leikki tuo lapselle iloa ja kuukausia kestävä leikki mahdollistaa leikin kehittymisen. Leikki edetessään aiheuttaa kaaosta ja sotkua eikä sitä ole syytä estää, koska leikin laatu ja sen lasta kehittävät ominaisuudet saattavat kärsiä. (Vehkalahti & Urho 2013, 17–75.)

Leikin loppumiselle on monia eri syitä. Loppuminen voi tapahtua lapsen taholta, kun leikki tulee valmiiksi tai ulkopuolisesta syystä. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa leikin keskeyttävät yleensä arjen rutiinit. Olisi tärkeää, että leikin loppumisesta voitaisiin varoittaa ajoissa, jos keskeytys on lapsesta riippumatonta. Varoituksen myötä lapsi kykenee ennakoimaan vaihetta, johon leikki on hyvä lopettaa tai jättää tauolle. (Helenius & Lummelahti 2013, 225.) Ulkopuolelta tulevat syyt leikin loppumiseen voivat olla esimerkiksi jokin kiinnostavammaksi koettu tekeminen tai aikuisen antamat rajoitukset. Leikki voi päättyä myös esimerkiksi leikkijöiden keskeiseen ristiriitaan tai leikkijöiden vähentymiseen. On tärkeää, että leikin jatkuvuus pyritään säilyttämään eikä pitkäkestoista leikkiä tarvitse siivota, jos sille on näkyvissä jatkuvuutta.

Leikkikaverilla on suuri merkitys leikin etenemiseen. Mitä enemmän leikkijöitä on, sitä enemmän on myös leikki-ideoita. Onnistuneeseen leikkiin, jossa on useita leikkijöitä, tarvitaan kuitenkin kaveritaitoja. Jos leikkijät osaavat toimia toistensa kanssa, kaverin läsnäololla on positiivisia vaikutuksia, koska lapsen sosiaaliset taidot ovat jatkuvassa kehityksessä. Lisäksi yhdessä leikkiminen tukee lapsen luovuutta, empatiaa ja itsetuntemusta. Ohjatut leikit ovat hyviä välineitä tukemaan lapsia kaverisuhteiden luomisessa, ja omaehtoisessa leikissä niitä taitoja voidaan vahvistaa entisestään, kun kaverisuhteita onnistutaan luomaan. Vapaa-ajalla kuitenkin haasteena voi olla se, ettei ympäristö tarjoa oman ikäisiä kaveriteita. (Vehkalahti & Urho 2013, 11–84.) Jos omassa pihapiirissä ei ole leikkikavereita, niin on tärkeää mahdollistaa ne lapselle myös vapaa-ajalla esimerkiksi kaverivierailujen avulla. Jokainen lapsi

tarvitsee kehittyäkseen mahdollisuuden vahvistaa kaveritaitojaan. Leikkiporukoissa luottamuksen löytäminen voi viedä aikaa ja tarvita tukea. Monipuoliset ihmissuhteet jo varhaisessa iässä tukevat lapsen vuorovaikutustaitoja.

3 VANHEMPIEN ROOLI LEIKISSÄ

Leikin kokonaisuus ei ole aina lapsilla täysin hallussa, eikä sen kuulukaan olla. Sitä varten on vanhempia ja kasvattajia, jotka ovat lasten leikissä suuressa asemassa. Se, että lasten leikkien on mahdollista edes toteutua, on pitkälti vanhempien vastuulla. Vanhemmat myös vaikuttavat leikkiin monella tavalla: heidän asettamansa säännöt ja rajat ohjaavat leikkiä ja leikin kulkua, ja lasten leikkiympäristö muokkautuu sellaiseksi kuin vanhemmat sen sallivat. Vanhemman tietoisuus leikin merkityksestä lapselle edesauttaa vanhemman oman roolin ymmärrystä leikissä. Vanhemmat ovat lasten leikeissä monissa eri rooleissa, jotka vaihtuvat leikin aikana. Vanhemman roolit voivat myös huomaamattomasti muuttaa leikin kulkua. Näin ollen vanhemman on hyvä tarkastella omaa rooliaan lasten leikeissä. Mitä pienemmästä lapsesta kyse, sitä enemmän vanhemman rooli koostuu vahvasti opetuksellisesta ja ohjaavasta toimintatavoista, eli voidaan puhua ”mallileikkijästä”. Kun lapsi vanhetessaan osaa jo leikin pääpiirteet, vanhemman rooli muuttuu ”mukana leikkijäksi” (Viitala 2006, 171.)

Vanhemman osallistuminen leikissä ei aina tarkoita sitä, että ollaan fyysisesti lähellä ja leikitään intensiivisesti mukana lapsen kanssa. Vanhemmilla on useita rooleja ja mahdollisuuksia vaikuttaa leikkiin, ja kaikki roolit ovat tärkeitä. Lapsen ensimmäiset kokemukset leikistä tapahtuvat kotona ja vanhempien ohjauksessa. Omaehtoisen leikin kontekstissa vanhemman on hyvä muistaa, ettei hänen tehtävään ole ohjata leikkiä vaan leikkiviä lapsia. Lapsen leikkiessä vanhemman roolissa merkityksellistä on havainnoida leikkivää lasta ja seurata toimintaa. Usein aikuisen väliintulo leikkiin pysäyttää omaehtoisen leikin. Tilanteesta riippuen väliintuloja tarvitaan silloin tällöin. Vanhemman on kuitenkin hyvä muistaa, että omaehtoisessa leikissä on meneillään oppimiskokemus ja luova tapahtuma, jota ei ole hyvä tarpeettomasti häiritä. (Helenius & Lummelahti 2018, 81.)

3.1 Vanhemman merkitys lapsen leikissä

Vanhemman osallistumisen ja heittäytymisen taso näkyy vahvasti leikin laadussa. Lapsen leikissä vanhemman roolin merkitys on sitä suurempi mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Lapsen leikki saattaa usein olla isoa kaaosta, jolloin vanhemman rooli astuu voimakkaasti esiin. Taitava vanhempi ymmärtää leikin kokonaisuuden. Vanhempi pystyy näin ohjaamaan lapsia hallittuun leikkimiseen, mikä mahdollistaa vahvoja oppimiskokemuksia. Vanhemmat voivat usein kokea ohittaneensa leikki-ian ja nähdä

oman roolinsa lähinnä avustajana, ohjaajana tai riitojen ja ongelmien selvittäjänä, eikä niinkään leikkijänä. Vanhemman rooli leikissä kuitenkin riippuu hänen omasta asennoitumisestaan. Vanhemman osalta leikkiin ei aina tarvita suuria tekoja. (Vehkalahti & Urho 2013, 102.) Lapsilla on monenlaisia leikkejä, eikä niihin aina tarvita vanhemman aktiivista osallistumista. Se, ettei vanhempi osallistu leikkiin, ei tarkoita sitä, ettei hän voisi olla lähettyvillä läsnä ja tarkkailla leikkiä. Varsinkin ryhmä- ja kilpailuleikeissä tieto siitä, että vanhempi on lähettyvillä läsnä, tuo turvallisuuden tunnetta. Joskus ryhmäleikeissä neuvottelutilanteissa saatetaan tarvita aikuisen tukea sekä mallia. Vanhemman on kuitenkin hyvä muistaa, että neuvottelutilanteet ovat myös tärkeitä oppimiskokemuksia lapsen itsenäistymistä ajatellen.

Lapsi kerää omaehtoiseen leikkiin ideoita aikuisten maailmasta. Kauppareissut, tv-ohjelmat, kotityöt ja monet muut aikuisten arjessa tapahtuvat asiat toimivat vahvoina virikkeinä lasten leikkiin. Vanhemmillä on tapana antaa lapselle runsaasti virikkeitä leikkiin. On kuitenkin hyvä muistaa, että tehokas virikkeellisyys ei ole aina tarpeellista tai edes tarkoituksenmukaista lasten leikkejä suunnitellessa. Kuitenkaan leikkejä ei voi aivan tyhjästä keksiä. Pienet leikkihetket, joissa aikuinen keskittyy kuuntelemaan ja toimimaan lapsen kanssa, ovat äärimmäisen tärkeitä ja ne riittävät. Pienet vanhemman antamat vinkit ja ideat leikin alkuun sekä loppuun tuottavat rikastuttavia leikkejä. (Vehkalahti & Urho 2013.)

Lasten omaehtoisessa leikissä vanhempien jatkuva liiallinen roolin ottaminen häiritsee lapsen mahdollisia oppimiskokemuksia. Jos omaehtoinen leikki on vanhempien ohjaamaa sääntöjen ja huolien kautta, lapsen luovuus, johtamis- sekä ryhmätaitojen kehitys kärsii. Lapsen leikissä aikuisten asettamat säännöt alkavat näin ollen näkymään, vaikka niitä ei olisi kyseiseen leikkiin asetettukaan. Toisaalta voidaan todeta, että lasten omaehtoisesta leikin tukeminen arjessa on vähentynyt vanhempien toimesta. Kiireisen elämäntavan vuoksi omaehtoista leikkiä yhdessä vanhemman kanssa voi olla hankala toteuttaa. Näin ollen varhaiskasvatuksen rooli omaehtoisesta leikin ja yleisesti leikin mahdollistajana kasvaa. (Ginsburg 2007, 183–186.)

Kun puhutaan erilaisista leikeistä, vanhemman merkitys vaihtelee riippuen siitä, millainen leikki on kyseessä. Draamaleikit ovat 3–5-vuotiaille uusia ja haasteellisia toteuttaa ilman vanhemman apua. Draamaleikeissä tärkeää onkin vanhemman osallistuminen mukaan leikkijänä. Draamaleikki on lasten ja vanhemman yhteinen leikki, jota rakennetaan yhdessä. Vanhempi voi muun muassa toimia leikinjohtajana yhdessä lapsen tai lasten kanssa ja viedä leikin tarinaa eteenpäin opastamalla leikkijöitä. Vaikka vanhempi ei olisi yksinään leikin johtaja, hänen osaamisensa ja kokemus rikastuttavat leikkiä.

Aina täytyy muistaa, että leikkiessä todellinen asiantuntija ja johtaja on leikkivä lapsi (Vehkalahti & Urho 2013, 102). Lasten ja vanhempien yhteisiksi leikeiksi sopivat mainiosti perinteiset pelit ja leikit. Erilaiset rakentamisprojektit, kuten majan rakennus tai leikkiympäristön muokkaaminen vaativat vahvasti aikuisten taitoja ja lapsilta löytyvää osaamista. (Vehkalahti & Urho 2013, 104.) Edellä mainituissa leikeissä vanhemman rooli näyttyy vahvana osallistujana eli tasavertaisena leikkijänä.

3.2 Lapsen oppimis- ja leikkiympäristö

Oppimis- ja leikkiympäristöjä kotiloissa on mahdollista kehittää jatkuvasti. Kodin leikkiympäristöä ei säätele lait, mutta varhaiskasvatuksen eri oppimisympäristöt on tarkkaan suunniteltu lain pohjalta. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön täytyy olla kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, § 10.) Lapsen kehittymisen matkalla ympäristön monipuolisuus on suuressa asemassa. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan kaikkia paikkoja ja tilanteita, jotka tukevat lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja laaja-alaista oppimista. Tähän sisältyvät fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen, kognitiivisen ja sosiaalisen oppimisympäristön näkökulmat. (Helenius & Lummelahti 2018, 146.)

Lapsen omaehtoisen leikin rikastuttajana on vanhemman luoma fyysinen leikkiympäristö. Puhuttaessa fyysisestä leikkiympäristöstä tarkoitetaan kaikkia tiloja ja paikkoja, joihin sisältyvät kalusteet, rakennelmat ja välineet. Myös luontoympäristö antaa lapsille mahdollisuuden liikkumiseen, leikkimiseen ja tutkimiseen. Monipuolinen ja turvallinen fyysinen leikkiympäristö motivoi lasta liikkumaan ja leikkimään. Näin ollen mahdollistetaan terveellinen kasvun ja kehityksen ympäristö lapselle. (Helenius & Lummelahti, 2018, 146–147.) Lasten leikkiympäristöä rakentaessa ja muokatessa on vanhemman hyvä huomioida lapsen osallisuus, jotta vanhempi ei vain tyydytä omia tarpeitaan tai tee olettamuksia lapsen puolesta. Mitä vanhempi lapsi on, sitä kykenevämpi hän on itse sanoittamaan mielipiteensä, ja näin häntä voidaan osallistaa leikkiympäristön suunnitteluun.

Whitebread (2012, 6) tuo raportissaan esille, millainen merkitys leikillä on lapsille ja kuinka lapset tarvitsevat leikkiin paljon erilaisia mahdollisuuksia. Hän toteaa, että lapsilla voidaan jopa todeta neurologisen kehityksen erityisvaikeuksia tai kehityshäiriöitä vain sen takia, että he kärsivät vakavasta leikki-vajeesta, koska heidän kasvu ympäristönsä ei anna tarpeeksi mahdollisuuksia leikille. Jossain määrin

tähän voidaankin vaikuttaa yksinkertaisesti sillä, että annetaan leikkiville lapsille mahdollisuuksia toteuttaa leikkiä. Tähän tietysti vaikuttavat muutkin tekijät, kuten köyhyys, asuinympäristö, ulkoilumahdollisuudet ja vanhemmuuden ongelmat.

Maailma ja ihmisten arkipäivä ovat digitalisaation myötä muuttuneet. Tämän kehityksen myötä lapset ovat sisätiloissa enemmän kuin ennen. Lapset saavat omakohtaisten kokemusten kautta käsitystä elämästä, mutta yhä enenevässä määrin nämä kokemukset tulevat digilaitteiden kautta, esimerkiksi televisio-ohjelmien tai puhelimen ja tietokoneen ärsykkeiden mukana. Merkityksellistä on se, millaista sisältöä lapsi digilaitteiden kautta seuraa. Vielä merkityksellisempää on, että kaikki digilaitteiden ääressä vietetty aika on pois omaehtoisesta ulkoilusta ja ulkoleikeistä. (Helenius & Lummelahti 2013, 45.) On hyväksyttävä, että lasten leikki ja leikkiaiheet, leikkiympäristö ja sen olosuhteet muuttuvat jatkuvasti yhteiskunnan mukana. Silti leikin olennaiset pääpiirteet, kuten mielikuvituksellisuus ja säännöt, säilyvät. Tärkeä kysymys onkin, miten kyetään luomaan monipuolinen, turvallinen ja lapsen kehitystä ja oppimista tukeva leikkiympäristö teknologiapainotteisessa yhteiskunnassa, jossa digilaitteet ovat osa jokapäiväistä arkea.

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TEHTÄVÄT

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa 3–5-vuotiaiden lasten omaehtoista leikkiä vapaa-ajalla ja vanhemman roolia leikissä. Halusimme selvittää vanhemmille, miksi lapsen omaehtoinen leikki on niin tärkeää. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada konkreettista tietoa lapsen omaehtoisen leikin toteutumisesta vapaa-ajalla. Kyselylomakkeen avulla haluttiin saada tietoa vanhempien kokemuksista liittyen lapsen omaehtoisen leikin etenemiseen, leikkiympäristön merkitykseen ja aikuisen rooliin leikissä.

Tässä opinnäytetyössä hyödynnettiin kirjallisuutta ja aiheesta tehtyjä tutkimuksia. Lähdetiedon keruu toteutettiin teoriatietoa hankkimalla toisin sanoen valmiin kirjallisuuden kartoittamisella. Opinnäytetyössä hyödynnettyä kirjallisuutta oli tarjolla monipuolisesti. Koemme leikin olevan aiheena sellainen, josta löytyy helposti luotettavaa tietoa. Työn noudattaessa laadullisen tutkimusperinteen rakennetta toimme esille aineiston kanssa näkökulmia ympäristöstä ja yksilön kokemuksia, ja pyrimme ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä eli perheiden näkökulmaa lapsen omaehtoisesta leikistä.

Opinnäytetyön tavoite oli saada tietoa lapsen omaehtoisen leikin toteutumisesta vapaa-ajalla ja vanhemman roolista leikissä. Opinnäytetyön tutkimustehtäväksi valikoitui selvittää:

1. Millaista on lapsen omaehtoinen leikki vapaa-ajalla?

1.1 Millainen on lapsen leikkiympäristö?

1.2 Miten lapsen leikki etenee?

2. Mikä on vanhempien rooli lapsen omaehtoisessa leikissä?

2.1 Miten vanhempi edistää leikkiä?

2.2 Miten vanhempi rajoittaa leikkiä?

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Päädyimme tekemään opinnäytetyön lasten omaehtoisesta leikistä keväällä 2023, kun olimme varhaiskasvatuksen syventävässä harjoittelussa. Varhaiskasvatuksessa ohjattu leikki ja rutiinit ovat merkittävässä roolissa arjessa, joten omaehtoiselle leikille jää rajatusti aikaa. Huomasimme, että lapsilla on myös vapaa-ajalla paljon sisältöä, kuten harrastuksia, joiden varjoon omaehtoinen leikki jää. Meillä molemmilla on kokemuksia omaehtoisesta leikistä varhaiskasvatuksessa, mutta sen näkyvyydestä vapaa-ajalla emme tiedä paljoa. Tämän myötä päädyimme keskittymään omaehtoiseen leikkiin, joka tapahtuu vapaa-ajalla.

Toteutimme opinnäytetyön aineistonkeruun Kokkolan Ulkometsän päiväkodissa, joka oli toisen opinnäytetyön tekijän työharjoittelupaikka keväällä 2023. Aineistonkeruumenetelmänä oli avoin kysely. Päädyimme toteuttamaan kyselyn 3–5-vuotiaiden ryhmän vanhemmille, koska siinä iässä tapahtuu paljon kehitystä ja leikki laajenee. Ryhmässä oli 21 lasta. Haimme tutkimuslupaa kesällä 2023 ja elokuussa 2023 pääsimme aloittamaan aineistonkeruun jakamalla paperiset kyselylomakkeet vanhemmille. Päädyimme paperisiin kyselylomakkeisiin, koska koimme, että pystymme näin saamaan mahdollisimman paljon vastauksia. Kyselylomakkeen kysymykset olivat mahdollisimman selkeät, koska halusimme saada ymmärrettyä kokonaisuuden mahdollisimman hyvin. Opinnäytetyössä merkityksellistä oli kyselylomakkeen avulla saada konkreettista tietoa omaehtoisen leikin toteutumisesta vapaa-ajalla ja saada vanhemmat pohtimaan sitä syvemmin. Kyselylomakkeiden vastausten ja teorian tiedon perusteella perehdyimme omaehtoiseen leikkiin ja sen eri tekijöihin, ja lisäksi sen kehittämiseen sekä vahvuuksiin. Oli tärkeää saada tietoa suoraan vanhemmilta heidän käsityksistään liittyen lapsen omaehtoiseen leikkiin ja millainen heidän oma asemansa leikissä on.

Päätimme toteuttaa avoimen kyselyn, koska halusimme vastaajan vastaavan kysymyksiin ilman ulkoisia paineita. Vastaajille haastattelutilanteet voivat olla haastavia ja jännittäviä, joten emme halunneet kyseisten asioiden vaikuttavan vastausten laatuun. Kyselylomakkeen pystyi viemään päiväkodille milloin vain sen aukioloaikoina, ja vastaajat pystyivät palauttamaan täytetyn kyselylomakkeen samalla, kun toivat lapsen hoitoon. Ajankäytöllisesti tämä ratkaisu oli siis varsin hyvä. Kyselytutkimuksen etuna on se, ettei se ole sidottuna aikaan tai paikkaan. Kyselyyn voi vastata juuri silloin, kun se itse vastaajalle parhaiten sopii. Tässä tutkimusmenetelmässä on myös riskinsä. Vastaamisen toteutuminen ja laatu jäävät täysin vastaajan harteille. Myös kysymysten väärinymmärrykset ovat mahdollisia. Ei

voida olettaa, että vastaajat ymmärtävät kysymykset samalla tavalla kuin niiden tekijät. Laadimme kyselylomakkeen kysymykset huolellisesti ja pyrimme tekemään kysymyksistä mahdollisimman selkeitä. Avointen kysymysten kautta toivoimme vastaajilta laajoja ja selkeitä vastauksia heidän näkökulmistaan. Kysymyksiä laatiessa vältimme asettamasta niin avoimia kysymyksiä, että niihin ei saisi laisinkaan tarttumapintaa. Näin pystyimme rajaamaan aihetta niin, että saimme käsiteltävän aiheen kannalta relevantteja vastauksia.

Tavoitteenamme oli saada vastaukset kesäkuun loppuun mennessä, mutta aikataulu muuttui, sillä tutkimuslupahakemuksen saamisessa kesti odotettua kauemmin kesälomien takia. Lopulta, kun saimme hyväksytyt tutkimusluvan, pystyimme elokuun puolella välissä viemään kyselylomakkeet päiväkotiin. Kyselylomakevastauksia saimme kahden viikon vastausajan aikana elokuun loppuun mennessä kolme kappaletta. Teimme vielä syyskuun alussa päiväkotiin vanhemmille muistutukset kyselylomakkeesta ja annoimme lisää vastausaikaa 15.9. asti, jotta saisimme lisää vastauksia. Tämän jälkeen vastauksia oli tullut lisää, mutta aineiston analyysia ajattelen liian vähän. Toimitimme vielä yhden muistutuslapun vanhemmille ja tällöin annoimme vastausaikaa 22.9. asti. Vastausajan jälkeen meillä oli kasassa seitsemän kyselylomakevastausta, joiden turvin pystyimme aloittamaan tulosten analysoinnin.

5.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimuksen voidaan kuvailla olevan ihmisten maailman ilmiöiden tutkimusta sosiaalisessa ympäristössä (Pitkäranta 2014). Määrällisessä tutkimuksessa tuodaan esille tilastojen ja numeroiden kautta suoraa ja selkeää tilastotietoa, mutta laadullisessa tutkimuksessa ei tuoteta tilastollisia yleistyksiä. Usein laadullisessa tutkimuksessa ei haalita isoja määriä tapauksia, vaan pyritään keskittymään pieneen otantaan. Aineiston määrä ei määrittele laadullisen tutkimuksen onnistumista vaan ennemminkin sen laatu. Kuten Eskola ja Suoranta (1998, 111) haluavat korostaa, ei laadullisessa tutkimuksessa ole tarkoitus kuitenkaan kertoa vain kerätystä aineistosta, vaan pyrkiä rakentamaan siitä teoreettisesti kestäviä näkökulmia.

Laadullisen tutkimuksen keskeisenä osana on osallistuvuus. Osallistuvuudella tarkoitetaan sitä, miten päästään osallistumaan tutkittavien elämään, ja sen myötä tutkittavien näkökulma saadaan parhaiten esille. Tässä opinnäytetyössä pääsimme kenttätöyllä lähelle tutkittavia, eli vanhempia ja heidän 3–5-vuotiaita lapsiaan. Laadullisessa tutkimuksessa kenttätö onkin oivallinen tapa päästä lähemmäksi tutkittavia ja heidän kokemuksiaan. Näin ollen tutkija pystyy pitämään huolen, että tutkittava ilmiö pysyy

sellaisena kuin se on, manipuloimatta tutkimustilannetta (Eskola & Suoranta 1998, 23–24.) Tämän myötä laadullisessa opinnäytetyössä, kun halutaan tietää tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon ja laajasti, on varsin tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään omaavat mahdollisimman paljon kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Kyselylomakkeen vastaajiksi valitsimme täten varhaiskasvatuksessa olevien lasten vanhemmat. Vanhemmat tuntevat lapsensa ja heillä on luotettavaa tietoa siitä, miten ja mitä arjen vapaa-ajalla lapsen leikissä tapahtuu.

5.2 Aineiston hankinta

Opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelmänä käytimme kyselylomaketta. Kyselylomakkeen avulla pyrimme saamaan vanhemmilta tietoa siitä, kuinka omaehtoinen leikki toteutuu vapaa-ajalla. Tuloksia raportoimme ja käsitelimme laadullisen tutkimuksen kautta, eli vastausten perusteella pyrimme kuvaamaan isompaa ilmiötä tai tapahtumaa sen sijaan, että pyrkisimme tilastollisiin yleistyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 181). Tavoittelimme kyselylomakkeen avulla erilaisia havaintoja perheissä tapahtuvasta vapaa-ajan leikistä. Kyselylomakkeen yhteydessä annoimme varhaiskasvatusryhmän vanhemmille saatekirjeen, jossa kerrottiin laajasti opinnäytetyöstä. (LIITE 1/1) Kyselylomakkeen kysymykset olivat avoimia kysymyksiä. Ainoat ulkoiset tavoitteet mitä kyselyyn kohdistui, ilmenivät saatekirjeestä, muuten ulkoisia tavoitteita ei kyselyyn kohdistettu. Kysymysten tulokset ja niiden laatu jäivät täysin vastaajien vastuulle.

Valitsimme viisi kysymystä kyselylomakkeeseen, koska pyrimme saamaan mahdollisimman kattavan ja todenmukaisen kuvan aiheesta. Avoimet kysymykset ovat tietyllä tapaa haastavia, koska niitä on vaikeampi analysoida kuin esimerkiksi monivalintakysymyksiä. Suosittelimme varaamaan kysymykseen vastaamiseen noin 20 minuuttia keskeytymätöntä aikaa, koska avoimet kysymykset vaativat pohdintaa. Valitsemamme kysymykset olivat kuitenkin helposti ymmärrettäviä. Pyrimme valitsemaan kysymykset niin, että pystyisimme muodostamaan niistä kokonaisuuden ja näkemään omaehtoisen leikin varhaiskasvatusikäisellä lapsella eri näkökulmista. Emme tavoitelleet sopivan tuntimäärän löytämistä, vaan sitä, että löytäisimme eri tekijöiden merkityksen lapsen omaehtoisessa leikissä ja sen laadussa. Jotta pystyisimme mahdollisimman hyvin analysoimaan tuloksia ja näkemään vastausten erilaiset piirteet laadullisessa tutkimuksessa, tavoittelimme noin 15 vastausta. (Alasuutari 2011, 38–39.)

Kyselylomake toteutettiin 21 lapsen vanhemmilla, joiden 3–5-vuotias lapsi on Ulkometsän päiväkodin ryhmässä, jonka vapaa-ajan omaehtoista leikkiä analysoimme. Kyselylomakkeet jaettiin vanhemmille

paperisina valmiiksi palautuskuoressa varhaiskasvatusryhmän henkilökunnan avustuksella. Vastausajan loputtua aloimme analysoida vastauksia aineistolähtöisesti, joten analysointimme perustui omiin päätelmiimme. Kävimme aineiston läpi useaan kertaan ja analysoimme sitä yksin ja yhdessä aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti.

5.3 Aineiston analyysi

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin peruseräperiaatteena on käsitteiden yhdistely, jonka kautta saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Käsitelimme kyselylomakkeista saatavaa aineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti. Analysoimme aineistoa seuraavan kolmevaiheisen prosessin kautta: 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Kiinnitimme huomiota siihen, että aineiston analyysin ajan on tärkeää tarkkailla, että aineistossa säilyy polku alkuperäisdataan. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Sisällönanalyysi eteni opinnäytetyössämme seuraavanlaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa pelkistimme (redusointi) kysymyksessä ilmenneet vastaukset muun muassa poimimalla niistä olennaisia asiasanoja, joita kysymyksessä haettiin. Pääsääntöisesti vastaukset muodostuivat samanlaisista asiasanoista tai samanlaisista vastauksista, joten pelkistäminen ei ollut suurissa määrin tarpeellista. Toisessa vaiheessa ryhmittelimme vastaukset omiin kategorioihinsa, joista saimme muodostettua alaluokkia (klusterointi). Näin ollen saimme aineistoa hieman tiivistettyä. Jatkoimme vastausten ryhmittelyä niin pitkälle alaluokkiin, että vastausten ryhmittely ei ollut enää mahdollista. Ryhmittelyn jälkeen viimeisessä vaiheessa pystyimme jaotella vastaukset omiin yläluokkiin ja pääluokkiin, eli lopputulosryhmiin. Saimme lopputulosryhmiin analyysin avulla teoreettisia käsitteitä (abstrahointi). Tätä kaavaa toistimme jokaisen kysymyksen kohdalla. Aineiston määrä oli varsin suppea, joten vastauksia ei ollut tarve karsia ollenkaan.

5.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Hyviä tieteellisiä menettelytapoja noudattamalla voidaan toimia eettisesti. Hyvät tieteelliset menettelytavat antavat hyvän perustan toimintatavoille opinnäytetyötä tehdessä. Toimintatavat perustuvat pitkälti tarkkuuteen ja avoimuuteen, kuten kirjallisuuden oikeanmukaiseen hyödyntämiseen. Hyviä tieteellisiä menettelytapoja on noudatettava koko tutkimusprosessin ajan. (Kuula 2006, 34–36.) Meidän

opinnäytetyömme kohdalla haluamme korostaa ja painottaa, että kyselylomakkeen tulokset ovat yhden päiväkodin 3–5-vuotiaiden ryhmästä eli otanta on pieni, ja sen myötä niiden pohjalta tekemiämme analyysyjä ei voida yleistää. Se tieto, mitä yleistämme otantamme pohjalta, perustuu meidän opinnäytetyön tekijöiden omaan tulkintaan eli omien ajatusten, tutkimusaineiston ja hyödynnetyn kirjallisuuden lopputulemaan (Vilka 2021, 195).

Opinnäytetyö toteutettiin eettisesti ja luottamuksellisesti. Kyselylomake oli täysin anonymi. Kyselylomakkeessa ei käsitelty kenenkään henkilötietoja ja siihen vastaaminen oli vapaaehtoista. Vastaajan henkilötiedoilla ei ole merkitystä opinnäytetyömme kannalta ja pyrimme madaltamaan kyselyyn vastaamisen kynnyksiä, joten kyselyyn sai vastata nimettömänä eli vastauksista ei pystytä todentamaan henkilötietoja. Saatekirjeessä kerroimme opinnäytetyön aiheesta ja tarkoituksesta sekä muista tärkeiksi koetuista asioista. Kyselylomakkeeseen vastaajat ovat lasten vanhempia eli asiantuntijoita ja luotettavia. Vastaukset ovat nähneet ainoastaan opinnäytetyön tekijät, ja palautetut kyselylomakkeet on hävitetty analysoinnin jälkeen ottaen tietosuoja huomioon. Oma analyysiamme, joka pohjautuu kyselylomakkeeseen, oli tukemassa monipuolinen ja luotettava lähdetieto. Olemme toimineet lähdekriittisesti ja viitanneet asianmukaisesti hyödyntämäämme kirjallisuuteen. Avaamme analyysiamme johtopäätöksissä rehellisesti, mutta myös sensitiivisesti. Kuula (2006, 63) kirjoittaa, miten negatiivinen kirjoitus-tyyli voi leimata vastaajien ryhmää, mutta arkaluontoisistakin asioista on pystyttävä tuottamaan sisältöä. Arkaluontoisen sisällön tuottaminen on kuitenkin tehtävä ilman mustamaalaamista. Kyselylomakkeessamme ei käsitelty arkaluontoisia asioita.

5.5 Katoanalyysi

Ensimmäiseen asettamaamme vastausajankohtaan mennessä palautettujen kyselylomakkeiden määrä oli vasta 3. Vilka (2021, 203) kirjoittaa, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulosten saamiseen vaikuttaa sen ajankohta, aika, paikka ja tilanne. Koemme, että kohdallamme vastausten katoon on vaikuttanut erityisesti kyselylomakkeen toteutuksen ajankohta, joka oli alkusyksy. Kyseinen ajankohta on kokemuksemme perusteella usein täynnä muutoksia lasten ja sen kautta heidän perheidensä kohdalla. Esimerkiksi erilaiset uudet asiat lapsen elämässä, kuten varhaiskasvatusryhmän vaihtuminen, vaativat vanhemmalta aikaa, jonka myötä kyselylomakkeeseen vastaaminen voi jäädä taka-alalle arjessa. Avoin kysely on metodina hyvä, mutta myös aikaa vievä. Kiireisen arjen keskellä pohdintaa vaativiin kysymyksiin vastaaminen vaatii paljon keskittymistä ja aikaa, joita ymmärrettävästi vanhemmillä on rajattu

määrä. Ymmärrämme vastausten kadossa lisäksi sen, että kaikki vanhemmat eivät kykene analysoimaan lapsen leikkiä ja sen myötä kyselylomakkeeseen ei ole vastattu.

Olimme asettaneet tavoitteeksemme alun perin 15 palautettua kyselylomaketta. Aineiston hankinnassa kesti oletettua kauemmin, ja vähäisen vastausaktiivisuuden myötä pyrimme saamaan puolet vastauksista eli noin 10 palautettua kyselylomaketta. Jaoin kyselylomakkeet vanhemmille elokuun puolella välissä ja päädyimme aloittamaan niiden analysoinnin syyskuun lopulla, kun palautettuja lomakkeita oli kasassa seitsemän. Yhteisen pohdinnan jälkeen päätimme alkaa analysoimaan kyselylomakkeita, koska meidän aikataulumme ei voinut enää joustaa. Siinä vaiheessa olimme muistuttaneet vanhempia useaan kertaan muistutuslapun avulla, mutta kyselylomakkeita ei enää palautunut. Vanhemmille annettiin saatekirjeessä kaksi viikkoa aikaa vastata kyselyyn, ja sen jälkeen muistuttelimme vastauksista noin kahden viikon välein, mutta pitempi vastausaika olisi voinut motivoida vanhempia vastaamaan. Ne seitsemän palautettua lomaketta, joista analyysi on tehty, riittivät erittäin hyvin. Positiivista oli se, kuinka kyselylomakkeissa oli vastattu jokaiseen kohtaan laajasti ja vastausten välillä oli myös vaihtelua.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ TULOSTEN POHJALTA

Aloitimme opinnäytetyön aineistonkeruun elokuussa 2023 Ulkometsän päiväkodissa, Kokkolassa. Aineistonkeruu toteutettiin kyselylomakkeella ryhmän vanhemmille elokuussa 2023. (LIITE 1/2) Aineiston analyysi aloitettiin, kun palautettuja lomakkeita oli seitsemän 21 jätetystä lomakkeesta. Tulosten analysoinnin pääsimme aloittamaan syyskuun loppupuolella. Tulokset on tehty hyödyntäen omaa ammatillista- ja kokemusosaamistamme, vanhempien kyselylomakkeiden vastauksia ja teorian tietoa. Analysoinnissa on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Johtopäätösosiossa on kyselyyn vastanneiden aineistolainauksia.

6.1 Lasten omaehtoinen leikki vapaa-ajalla

Kysyimme kyselylomakkeissa vanhemmilta suoraan, millaisia leikkejä heidän lapsensa leikkivät vapaa-ajalla. Vastauksista ilmeni lapsien leikkivän vapaa-ajalla monipuolisia leikkejä sisällä ja ulkona. Eniten lapset leikkivät autoilla ja kotileikkiä. Myös erilaiset rakentelu-, rooli-, mielikuvitus- ja sääntöleikit, kuten legot ovat suosittuja. Ulkona leikitään eniten erilaisia sääntöleikkejä, liikuntaleikkejä ja pelejä, kuten piilosta ja pallopelejä. Useat vanhemmat mainitsivat vastauksissa myös lastensa leikkivän sisarusten tai muiden leikkikavereiden kanssa, mikä on tärkeää lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiselle, ryhmätaidoille, itsetunnolle ja sukupuoli-identiteetille (Sinkkonen 2012, 273). Leikin opettavuutta tukee muun muassa lapsen mahdollisuus opetella toisten kanssa toimimista. Sen kautta lapsella on mahdollisuus oppia esimerkiksi joustamaan omista ideoistaan ja päätöksistään.

Vastauksista on nähtävissä se, että ryhmän lapset leikkivät paljon juuri 3–5-vuotiaille ominaisia leikkejä. Leikit ovat selkeästi sellaisia, joissa lapsi pääsee hyödyntämään mielikuvitustaan, joka on kyseisessä ikävaiheessa vilkkaimmillaan. Vastauksista on myös havaittavissa, kuinka lasten leikeissä näkyy paljon todellisuus ja se, mitä heidän ympärillään tapahtuu. Lapset leikkivät erilaisia arkeen liittyviä tapahtumia ja tuttuja tilanteita. 3–5-vuotiaat tarkkailevat ympäristöään ja erityisesti vanhempien tekemät arjen toimet, kuten vauvan hoito, kulkeutuvat lasten leikkeihin. (Kahri 2003, 13–31.) Tällaisten arjen tapahtumien toteuttaminen leikin muodossa on lapselle tärkeää, koska sen avulla hän pystyy valmistelemaan itseään tulevaisuuteen.

Kun etsimme yhdennäköisyyksiä vanhempien vastausten väliltä, huomasimme mielikuvituksen hyödyntämisen leikissä. Kyselylomakkeiden perusteella lapset pääsevät päivittäin hyödyntämään omaa mielikuvitustaan. Leikki lähtee aina mielikuvituksen pohjalta, ja lapsi perustaa oman suhteensa todellisuuteen sen avulla. Kun lapsi leikkii sekoittaen todellisuutta ja mielikuvitusta, hän oppii näkemään niiden rajan. Todellisuuden ja mielikuvituksen rajan tunnistaminen on tärkeää erityisesti 3–5-vuotiailla, kun toisten lasten kanssa leikkiminen alkaa näkyä enemmän leikeissä. Oman mielikuvituksen tuominen esimerkiksi roolileikkeihin on ehdotonta lapsen sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta. (Jantunen ym. 2018, 65–95.)

Leikillä ei ole konkreettista tavoitetta, kuten työllä tai opiskelulla (Hintikka ym. 2004, 42). Koemme tämän näkyvän myös ryhmän lasten leikissä. Leikit ovat sisällöltään opettavaisia, koska ne sisältävät kokemuksia esimerkiksi ihmisyyteen kuuluvista asioista ja yhteiskunnasta. Olimme jopa yllättyneitä, kuinka jokaisessa vastauslomakkeessa leikkejä oli lueteltu todella monipuolisesti. Sellaisten monipuolisten leikkien avulla lapselle kehittyy hyvät lähtökohdat itsensä kehittämiseen ja omien oletusten luomiseen ympäristöstä.

6.2 Aikuisen rooli lapsen leikissä

Vastauksia analysoidessa tuli vahvasti ilmi millainen aikuisen rooli oli lapsen omaehtoisessa leikissä. Vastauksissa näkyi selvästi se, että jokainen lapsi tarvitsee jossain vaiheessa vanhemman mukaan leikkiinsä. Vanhemman roolin vaihtuvuus kuitenkin oli varsin suurta leikin eri vaiheissa riippuen lapsesta. Joillain lapsilla leikin aloitus oli haasteellista ilman aikuista, joillakin taas leikin ylläpitäminen tuotti haasteita. Omaehtoinen leikki kuitenkin alkoi pääsääntöisesti lapsen omasta halusta hänen löytäessään kiinnostuksen kohteen. Lapsi usein tiesi mitä ja miten haluaa leikkiä. Vanhemmat kertoivat vastauksissaan olevansa ”rikastuttajia”, ”mukana leikkijöitä” ja ”sivustaseuraajia”.

Kysyimme kyselylomakkeessa vanhemmilta, millainen heidän roolinsa vanhempana on lapsen omaehtoisessa leikissä. Kaikki vastanneet toivat esille sen, kuinka rooli muokkautuu lapsen leikin ehdoilla.

Minä osallistun vähän ja yleensä lasten ehdoilla. (Leikin niin kuin haluavat, vaikka en tykkää siitä kovin paljon). (Vanhempi 5.)

Lapselle tärkein oppimis- ja kasvuympäristö on koti. Ihmisenä olemista, rutiineja ja toimintatapoja opitaan kodissa olevilta aikuisilta. Kaikista suurin kasvatusvastuu on kotioloissa. (Kahri 2003, 31.) Vanhempien vastauksista on huomattavissa leikki- ja oppimisympäristön edistäminen sekä rikastuttaminen. Lapsille oli annettu mahdollisuuksia leikin toteuttamiselle useissa eri ympäristöissä ja olosuhteet oppimiselle olivat otolliset. Leikki ei rajoittunut pelkästään tiettyyn paikkaan tiettyä aikana, vaan ulko- ja sisäleikit olivat mahdollistettu ja leikki pysyi näin ollen lapselle omaehtoisena. Vanhemmat viestittivät hyviä arvoja ja käytöstapoja omalla toiminnallaan ja pyrkivät positiivisuuden kautta pitämään leikin oppimiskokemuksena.

Leikimme siis paljon mukana ja ohjaamme leikin aloitusta/siirtymistä johonkin muuhun leikkiin tai toimeen sekä leikin lopettamista (Vanhempi 4).

Joskus tulee rikastettua leikkiä uusilla ideoilla tai tekemällä jotain arvaamatonta (Vanhempi 5).

Monipuolisesti erilaisia leikkejä niin sisällä kuin ulkona. Legot, autot, lautapelit, ulkona piilosta, hippaa, pelaa jalkapalloa, keppihevosilla... (Vanhempi 2.)

Kysyttäessä leikin loppumisesta sekä sen rajoittumisesta arjen kiireet ja rutiinit näkyivät vanhempien vastauksissa. Arki on kovin aikataulutettua ja omaehtoiselle leikille ei välttämättä aina jää riittävästi aikaa. Arjen kiireiden takia jäänyttä aikaa saatetaan korjata tai korvata lapsen kanssa viikonloppuisin. Arjesta on tullut entistä enemmän aikataulutettua viimeisen sadan vuoden aikana, ja vanhempien ja lasten yhteinen aika ajoittuu näin ollen viikonlopuille ja loma-ajoille (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 24–25). Vanhemmillä onkin suuri vastuu pitää kiinni siitä, kuinka omaehtoiselle leikille jää riittävästi arjessa aikaa. Vanhemman tulee huolehtia siitä, että lapsella on aikaa leikkiä ja olla lapsi (Kahri 2003, 6). Toisaalta arjen aikataulujen kuten, ruokailuiden ja iltatoimien opettamisella leikin lomassa, voidaan vahvistaa lapsen toimijuutta.

Arkena (ei vapaapäivinä) aika rajoittaa. Ilta on lyhyt kaikelle tarvittavalle (iltaruokailut, leikkiä, iltapala, iltapesut ja nukkumaan meno). (Vanhempi 4.)

Joskus se loppuu siihen, että pitää lopettaa (lähtö, ruoka-aika jne....) (Vanhempi 5).

6.3 Leikin eteneminen ja siihen vaikuttavat ominaisuudet

Kysyimme vanhemmilta leikin alkamisesta ja loppumisesta, jotta saisimme kokonaiskuvan siitä, miten leikki tapahtuu vapaa-ajalla. Lisäksi kysyimme siitä, rajoittaako jokin omaehtoista leikkiä sen aikana, jotta ymmärtäisimme, miten erityisesti ympäristö vaikuttaa leikkiin. Vastausten mukaan lapsen omaehtoinen leikki vapaa-ajalla alkaa pääsääntöisesti lapsen omasta aloitteesta. Yleensä lapsi alkaa leikkimään itsenäisesti leikkiympäristön tarjoamien mahdollisuuksien kautta, esimerkiksi kiinnostavan lelun avulla. Usein myös vanhempi on mukana leikin aloittamisessa. Lapsella voi olla erinäisiä hankaluuksia aloittaa leikkiä, jolloin aikuinen voi olla mukana johdattelemassa. Aikuisen läsnäolo leikin alussa tapahtuu usein lapsen kutsusta tai siitä, että aikuinen huomaa tuen tarpeen leikin aloittamiseen. Lapsella on kaikki valmiudet leikkiin, mutta esimerkiksi turvattomuuden tai väsymyksen tunne voi olla uhkana leikin syntymiselle (Sinkkonen 2012, 217).

Vastausten perusteella leikki loppuu yleensä aikuisen asettamaan aikatauluun. Perheen rutiinit, kuten ruokailu ja aktiviteetit, tapahtuvat aikuisen suunnitteleman aikataulun mukaan ja ne usein ovat syynä leikin loppumiseen. Vastauksissa oli toisistaan erottuvia vastauksia leikin loppumisen osuudessa. Teimme siitä johtopäätöksen, että ryhmän lapsilla on menossa eri ikävaiheet, mikä on syynä vastausten vaihteluihin. 3- ja 5-vuotiaan kehitystaso on erilainen ja siksi leikin laatu vaihtelee. 3-vuotiaasta 5-vuotiaaksi lapsi kehittyy hurjasti. Vuosien varrella lapsen mielikuvitusleikit muuttuvat todellisemmiksi, lapsi opettelee käyttäytymismalleja, asenteita ja arkea ja keskittyminen ja sääntöjen noudattaminen tulevat tutummiksi (Kahri 2003, 13–31). Leikin kestäminen riippuu siis paljon lapsen ikäkaudesta, mutta siihen vaikuttavat myös lapsen yksilölliset ominaisuudet, esimerkiksi rauhallisen lapsen leikki voi olla kestävämpi kuin vilkkaan lapsen.

Kyselylomakkeista käy ilmi, että on monia asioita, jotka vaikuttavat leikkiin sen aikana. Useilla ryhmän lapsista on mahdollisuus oman ikäiseen leikkikaveriin vapaa-ajalla. Itsenäiset leikit eivät vielä usein ole pitkäkestoisia, vaan lapset kaipaavat sosiaalisia leikkejä yhdessä sisarusten, vanhempien tai kavereiden kanssa. Useilla ryhmän lapsilla on lähes päivittäin mahdollisuus leikkikaveriin, jonka kanssa leikki ideoidaan. Osa lapsista kokee vielä vanhemman parhaaksi ja ainoaksi leikkikaverikseen, mutta osa leikkii jo päivittäin pääosin kaverin tai kavereiden kanssa. Esimerkiksi kolmevuotias lapsi leikkii jo mielellään muiden lasten kanssa. Neljän ja viiden vuoden iässä leikkikavereiden kanssa leikkiminen sujuu jo mallikkaasti ja pitempiaikaisia ystävyysuhteita alkaa muodostumaan. Vastauksista käy ilmi, että leikit voivat ajoittain loppua erimielisyyksiin tai jopa riitaan. Kolmevuotias lapsi osaa jo

odottaa vuoroaan ja jakaa leikkitarvotteitaan, mutta riitatilanteilta ei toki voida välttyä, ja ne ovatkin tämän ikäisillä hyvin yleisiä. Osalla lapsista leikki kaverin kanssa loppuu niin sanotusti ilman syytä. Taustalla voi olla vielä vuorovaikutustaitojen puute ja tottumattomuus kaverileikkeihin. Yhdessä leikkimistä oppii vain yhdessä leikkimällä, joten ”epäonnistuneista” leikkihetkistä ei kannata olla huolissaan (Kahri 2003, 13–20.)

Joskus kysyy kavereilta ”leikitäänkö...” joskus leikki syntyy itsestään. (Vanhempi 5.)

Joskus se loppuu itkuun tai riitaan, joskus huomio menee muualle ja siirretään toisiin toimintoihin. (Vanhempi 5.)

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoite oli saada konkreettista tietoa lapsen omaehtoisen leikin toteutumisesta vapaa-ajalla. Halusimme selvittää, että millainen vanhemman rooli on lapsen omaehtoisessa leikissä vapaa-ajalla ja miten todellisuudessa omaehtoinen leikki vapaa-ajalla toteutuu. Opinnäytetyön avulla halusimme pystyä selkeyttämään vanhemmille, miksi omaehtoinen leikki vapaa-ajalla on niin tärkeää. Koemme onnistuneemme siltä osin tavoitteissamme. Oman lapsen omaehtoisen leikin pohdinta kyselylomakkeessa herättää ajatuksia ja saa vanhemman pohtimaan omaa toimintaansa. Opinnäytetyöstä selviää tietoa kyselylomakkeiden vastausten, kirjallisuuden ja opinnäytetyön tekijöiden ajatusten pohjalta, jonka avulla vanhemmat ja varhaiskasvattajat pystyvät ymmärtämään lapsen omaehtoista leikkiä. Opinnäytetyötä lukeva vanhempi voi saada opinnäytetyöstä toimintatapoja, joita hyödyntäen voidaan mahdollistaa lapselle mahdollisimman laadukas omaehtoinen leikki esimerkiksi luomalla hyvä leikkiympäristö ja ideoimalla yhdessä lapsen kanssa.

Kun aloitimme opinnäytetyön teoriaosuuden tekemistä, pohdimme paljon sitä, kuinka löytäisimme sopivaa teorian tietoa aiheeseen liittyen. Lasten leikistä kokonaisuudessaan sekä oppimis- ja leikkiympäristöstä löytyi paljon kirjallisuutta. Monet kirjat sisältävät tietoa lasten leikin osallisuudesta ja tapahtuvasta varhaiskasvatusympäristössä. Meille suurin haaste oli saada kaivettua tietoa vapaa-ajalla tapahtuvasta toiminnasta ja sen merkityksestä lapsen kasvuun. Lisäksi se, kuinka saamme tuotua esille vanhempien roolin lasten omaehtoisessa leikissä ja millaisia positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia sillä voi olla lapsen kehittymisen kannalta, oli haastavaa.

Päädyimme tekemään opinnäytetyön parityönä tästä aiheesta, koska varhaiskasvatuksen syventävä harjoittelu herätti molemmissa opinnäytetyön tekijöissä samankaltaisia ajatuksia. Huomasimme, kuinka lapsilla on usein haasteita aloittaa ja kehittää leikkiä varhaiskasvatuksessa. Idea opinnäytetyön aiheeseen syntyi keskustelun kautta, kun pohdimme esimerkiksi sitä, kuinka lasten vapaa-ajalla on paljon erilaista ohjattua toimintaa ja samanikäisissä leikkikavereissa saattaa olla puutteita. Halusimme saada mahdollisimman selkeää ja luotettavaa tietoa siitä, millainen lapsen omaehtoisen leikin kokonaisuus vapaa-ajalla on. Opinnäytetyön sisältöä ovat tukeneet molempien opinnäytetyön tekijöiden ajatukset ja mielipiteet, joiden tukena on ollut monipuolinen kirjallisuus. Koemme, että parityönä tehty opinnäytetyö loi uusia näkökulmia asioihin, opetti joustavuutta ja mahdollisti laajemman oppimisen aiheesta. Käsitelmä leikin kokonaisuudesta on selkeytynyt erityisesti kyselylomakkeiden vastausten kautta. Teoria

antoi laajaa tietoa siitä, millaista omaehtoisen leikin kuuluisi olla, ja kyselylomakkeiden luotettavat vastaukset antoivat realiteettia.

Yksi paljon keskustelua synnyttänyt puheenaihe opinnäytetyön aikana meidän tekijöiden välillä oli omaehtoisen ja ohjatun leikin suhde toisiinsa. Ohjattu leikki sijoittuu pitkälti varhaiskasvatukseen, jossa pedagogiikka on toiminnan ytimessä. Omaehtoinen leikki näyttäytyy myös varhaiskasvatuksessa, mutta eniten se korostuu lapsen vapaa-ajalla. Sekä omaehtoinen että ohjattu leikki ovat ehdottomia lapsen jokaisessa päivässä. Koemme, että ohjattua leikkiä esiintyy varhaiskasvatuksessa välillä liikaakin ja omaehtoinen leikki oman ikäisten kanssa jää varjoon. Sen vuoksi omaehtoiselle leikille vapaa-ajalla on annettava paljon tilaa esimerkiksi harrastusten ja muiden menojen ohella. Ohjatussa leikissä lapsi oppii tärkeitä taitoja, joiden avulla kyky leikkiä omaehtoisesti vahvistuu. Ohjatun ja omaehtoisen leikin tasapaino tukee leikin merkitystä lapselle. Meidän näkökulmastamme tulevina varhaiskasvatuksen sosionomeina lapsista näyttäytyy leikin kautta ilo, kehitys, oppiminen ja hyvinvointi.

Opinnäytetyömme eteni jatkuvasti koko prosessin ajan. Aloitimme opinnäytetyösuunnitelman huhtikuussa 2023 ja palautimme valmiin opinnäytetyön lokakuussa 2023. Haastavin vaihe opinnäytetyöprosessiamme oli saada tarvittava määrä palautettuja kyselylomakkeita. Pohdimme kauan, onko viisasta valita kyselyn vastaajiksi vanhempia sen vapaaehtoisuuden vuoksi. Opinnäytetyön aihe oli alusta asti meille varsin selkeä, mutta pohdimme kauan tapaa, jolla halusimme toteuttaa aineistonkeruun. Olimme olettaneet saavamme enemmän vastauksia, ja siksi vanhempien vähäinen vastausaktiivisuus toi haastetta. Ymmärsimme vastausten kadon takana olevan vanhempien kiire ja asioiden priorisointi. Päätimme tietyin väliajoin muistuttaa vanhempia kyselylomakkeen palauttamisesta ja annoimme myös lisää vastausaikaa. Toisen muistutuskirjeen ja päiväkodin henkilöstön avustamana useamman muistutuksen jälkeen kasassa oli seitsemän vastauslomaketta, joiden pohjalta päädyimme tekemään analyysiä.

Kyselyiden kato oli ehdottomasti haastavin ja kuormittavin osa opinnäytetyötämme, koska emme olleet osanneet odottaa sitä. Useista muistutuksista huolimatta emme päässeet lähelle tavoittelemamme määrää palautetuista kyselylomakkeista. Olimme kuitenkin erittäin helpottuneita siitä, kuinka lopulta vastaukset olivat todella laajoja ja laadukkaita, ja että onnistuimme luomaan tuloksista hyviä johtopäätöksiä. Koemme, että teimme täysin oikein valitessamme vanhemmat vastaajiksi. Kuten tekstistä ilmenee, lasten vapaa-ajasta parhaiten tietoisia ovat vanhemmat, ja me totesimme heidän olevan ammattilaisia aiheeseen liittyen.

Olemme koko opinnäytetyöprosessin ajan olleet tarkkoja luotettavuuden ja eettisyyden suhteen. Tutkimusaineistoa käsitellessä perehdyimme tarkasti siihen, miten sitä kuuluu käsitellä oikeanmukaisesti, koska se oli meille uusi asia. Tutkimusaineistoa hankkiessa koimme, että yksi tärkeimmistä asioista oli kohderyhmän tarpeellinen informointi. Lisäksi olemme hyödyntäneet omaa moraaliaamme ja opiskelujen aikana oppimaamme sosiaalialan ammattietiikkaa.

Opinnäytetyöprosessin aikana teorian tietomme lapsen leikistä on laajentunut valtavasti ja tukenut ammatillisuutemme kasvua. Leikin merkitys ihmissuhteiden luomisen kannalta näyttäytyy pitkällä lapsen tulevaisuudessa, ja leikistä löydetty turvallisuus tukee erityisesti lapsen itsetuntoa. Lapsi kerää leikkiessään taitoja tulevaisuudesta selviytymiseen. Leikki ja leikkikaverit tuovat mukanaan erilaisia hetkiä, jotka opettavat paljon. Erilaisista hetkistä selviäminen vaatii lapselta tunnetaitojen hyödyntämistä, minkä myötä lapsi oppii pärjäämään erilaisissa haasteissa. Erityistä on nähdä pienistäkin lapsista se, miten he elävät leikissä jotakin kokemusta omasta elämästään, kuten kauppareissua. Lapsi tarkkailee jatkuvasti ympäristöä ja ottaa esimerkiksi vanhemmistaan inspiraatiota leikkiin. Leikki on usein myös keino käydä läpi jännitystä jostain tulevasta tapahtumasta.

Opinnäytetyöprosessin aikana meille on herännyt paljon tunteita ja ajatuksia varsinkin pohtiessamme vanhemman roolia leikissä. Kirjoittamisen aikana on herännyt ajatuksia siitä, millaisia vanhempia ja kasvattajia haluaisimme itse olla lapsille. Prosessin aikana vanhempien rooli lapsen omaehtoisessa leikissä on korostunut meille entisestään. Opimme vanhempien roolista lasten omaehtoisessa leikissä varsinkin uutta siitä, kuinka paljon rooleja vanhemmalla on. Vanhemmalla on useita eri rooleja leikki- ja oppimistilanteissa. Ymmärsimme sen, ettei vanhempien tarvitse muuttaa itseään tai esittää vanhempana sellaista mitä hän ei oikeasti ole. Oman identiteetin ja olemuksen kautta on hyvä tarkastella, millaisen roolin eri tilanteissa ottaa ja sen kautta rikastuttaa lapsen oppimiskokemuksia. Kannustaminen ja positiiviset eleet vanhemmalta lapselle tuovat onnistumisen tunteita ja innostus leikistä kasvaa. Lapsen kasvun ja kehityksen matkalla vanhemman läsnäololla on korvaamaton merkitys. Arvostuksemme vanhempia ja vanhemmuutta kohtaan on kasvanut paljon.

Koemme opinnäytetyön onnistuneeksi kokonaisuudessaan. Laadullinen tutkimus menetelmänä oli hyvä aiheeseen peilaten, mutta kohderyhmää ajatellen haastattelu olisi voinut olla kyselylomaketta parempi vaihtoehto. Kyselylomake herätti vastaajissa ajatuksia, ja tavoiteltuja laajoja vastauksia saimme loppujen lopuksi riittävästi. Yhtenä tavoitteena oli saada erityisesti vanhemmat kiinnittämään huomiota siihen, miksi omaehtoinen leikki on lapselle niin tärkeää. Tämä opinnäytetyö tuo esille aineiston

ja kirjallisuuden avulla vanhemmille ja varhaiskasvattajille, mitä on hyvä ottaa huomioon, kun pohditaan lasten leikin merkitystä. Vaikka emme saaneet tavoiteltua määrää vastauksia, koemme, että kyselylomake itsessään oli onnistunut. Avoimet kysymykset toivat vastaajille mahdollisuuden kertoa syvemmin heidän näkökulmastaan kuin, jos vastaukset olisivat olleet kyllä- tai ei-vaihtoehtoja. Kysymykset olivat hyvin onnistuneita sekä selkeitä, koska epärelevantteja tai niin sanottuja ohi aiheen vastauksia ei tullut ollenkaan. Vastaukset olivat näin ollen varsin laadukkaita, ja sen myötä saimme opinnäytetyön tutkimustehtävään toivottuja vastauksia, joita alun perin lähdimme tavoittelemaan. Kolmi-vaiheisen sisällönanalyysin aikana vastauksia oli helppo jaotella eri kategorioihin eikä niitä ollut tarvetta karsia ollenkaan.

Olemme tyytyväisiä siihen, että rajasimme aiheen 3–5-vuotiaisiin lapsiin, koska kehitys siinä iässä on niin suurta. Toivomme, että opinnäytetyö saavuttaisi erityisesti vanhempia ja antaisi varmuutta lapsen omaehtoisen leikin tukemiseen. Jos olisimme tehneet jotain toisin, niin olisimme antaneet lisää aikaa kyselylomakkeeseen vastaamiseen ensimmäisellä kerralla. Vaikka avoimet kysymykset ovat metodina usein vaativia, niin koemme, että se oli ainut oikea tapa saada niin selkeät tulokset kasaan. Tärkein osa opinnäytetyötämme oli toteuttaa kyselylomake vanhemmilla, koska heiltä saimme konkreettisia vastauksia omaehtoisen leikin toteutumisesta vapaa-ajalla.

Prosessi on ollut työläs, kuten sen kuuluu ollakin, mutta aiheen ympärillä olevat asiat muun muassa mediassa ja yleisesti arjessa ovat herättäneet meissä enemmän ajatuksia ja pohdintoja. Prosessin aikana tiedonhaku on ollut meillä jatkuvasti läsnä tiedostetusti ja tiedostamattomasti. Pienetkin vastaan tulleet aiheet liittyen lasten leikkiin ovat tarttuneet heti käsittelyyn ja niistä on käyty yhdessä keskustelua. Prosessin aikana mieleeni jäi todella painava lause nimeltä mainitsemattomalta jääkiekkovalmentajalta, joka meni näin: ”Ei ole huonoja pelaajia, on vain huonoja valmentajia.” Lause pisti heti ajattelemaan ja pohdimme tämän menevän myös näin vanhempien ja lasten kohdalla. Vanhempien on hyvä pohtia omaa vanhemmuuttaan, koska vanhemmuus vaatii paljon opettelua, ja lapsen omaehtoisen leikin parissa vanhemmuuden pohtimiseen ja kehittämiseen on oiva mahdollisuus. Toivomme, että tämän prosessin myötä innokkuus ja motivaatio aiheeseen jäävät osaksi arkea ja herättävät tunteita myös tulevaisuudessa.

Meidän tulevien varhaiskasvatuksen sosionomien osaaminen on arvokasta lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta. Opinnäytetyön tekeminen juuri lapsen omaehtoisesta leikistä on ollut meille erityinen mahdollisuus vahvistaa varhaiskasvatuksen kompetensseja. Ymmärrämme suuren vastuamme siinä, että tulevana varhaiskasvatuksen sosionomeina osaamme toteuttaa lapsen edun mukaista

varhaiskasvatusta ja reflektoida omaa toimintaamme. Kasvattajina meille molemmille on tärkeää päästä hyödyntämään omaa osaamistamme. Tietyissä määrin opinnäytetyöprosessista tulleet opit ovat jo päässeet käyttöön. Lapsen leikki tarvitsee tilaa ja turvaa. Tulevina varhaiskasvatuksen sosionomeina annamme lapsille niitä mm. tekemällä yhdessä, osallistamalla lapsia, pedagogiikalla ja aidolla kohtauksella. Olemme myös oppineet lisää siitä, kuinka suuri merkitys omilla tunteillamme ja teoillamme on lapsiin, jotka tarkkailevat aikuisten toimintaa jatkuvasti. Ammatillisina olemme avoimia muiden työntekijöiden kanssa, sitoudumme työhömmemme ja toimimme oikeanlaisesti lasten vanhempien kanssa esimerkiksi huomioimalla tilannekontekstin. Molempien meidän arvoihimme tulevina varhaiskasvatuksen sosionomeina kuuluu se, että lapsen lisäksi huomioimme koko perheen. Opinnäytetyöprosessin myötä olemme entistä varmempia ja tavoitteellisempia sen arvon suhteen.

LÄHTEET

- Aaltonen, R., Lehtinen, T., Leppänen, K., Peltonen, T., Tarvo, M-T., Tuunainen, P. & Viherä-Toivonen, A. 2008. *Havainnointi ja pedagoginen tuki 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa*. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf. Viitattu 25.7.2023.
- Alasuutari, P. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Neljäs, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Ginsburg, K. R. 2007. *The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds*. American Academy of Pediatrics, 183–186. Saatavissa: <https://doi.org/10.1542/peds.2006-2697>. Viitattu 9.8.2023.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. *Leikin käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. *Varhaiskasvatus perusteita*. 2. uudistettu painos. Helsinki: BoD – Books on Demand.
- Hintikka, M., Helenius, A., & Vähänen, L. 2004. *Leikistä totta: omaehtoisen leikin merkitys*. Tammi.
- Jantunen, T., Suutarla, S., & Heino, N. 2018. *Leikin taikaa: Miksi leikki on niin tärkeää*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Kahri, M. (2003). *Lapsen arki on leikkiä II. 3–6-vuotiaat leikin maailmassa*. Kauhava: Kauhavan kirjapaino.
- Kuula, A. 2006. *Tutkimusetiikka*. Vastapaino.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. *Arki lapsen kokemana: eksistentiaalisfenomenologinen haastattelu-tutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Väitöskirja.
- Pitkäranta, A. 2014. *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Työkirja ammattikorkeakouluun*. Jokioinen. e-Oppi Oy. Saatavissa: <https://www.ellibs.com/fi/book/9789522828019/laadullinen-tutkimus-opinnaytetyona-tyokirja-ammattikorkeakouluun>. Viitattu 25.8.2023.
- Sinkkonen, J. 2012. *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. Helsinki: WSOY.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Tammi. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789520400118>. Viitattu 17.5.2023.
- Uusivirta, M. 2022. *Mitä on digitaalinen leikki?* Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Saatavissa: https://www.mll.fi/lapsemme-lehti/mita-on-digitaalinen-leikki/?post_date=20220408092617. Viitattu 22.5.2023.
- Vehkalahti, R. & Urho, T. 2013. *Leikki on totta. Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen*. Helsinki: Lasten keskus.

Viitala, K. 2006. *Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Erityisestä moninaisuuteen*. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy. Saatavissa: <https://www.ellibs.com/fi/book/951-44-6577-6/lasten-yhteinen-varhaiskasvatus>. Viitattu 17.5.2023.

Vilkka, H. 2021. *Tutki ja kehitä*. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Whitebread, D. 2012. *The importance of play. A report on the value of children's play with a series of policy recommendation*. University of Cambridge. Saatavissa: https://www.waldorf-resources.org/fileadmin/files/pictures/Early_Childhood/dr_david_whitebread_-_the_importance_of_play.pdf. Viitattu 11.9.2023.

SAATEKIRJE OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUVALLE

Hei vanhemmat!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Centria-ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä aiheesta ”3–5-vuotiaiden lasten omaehtoinen leikki vapaa-ajalla Ulkometsän päiväkodissa”. Opinnäytetyömme tarkoituksena on saada tietoa lapsen omaehtoisen leikin merkityksestä, laadusta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Omaehtoisella leikillä eli vapaalla leikillä tarkoitetaan leikkiä, missä lapsi suunnittelee ja toteuttaa leikkiä itse ilman ulkoisia tavoitteita. Omaehtoisessa leikissä lapsi saa toteuttaa tavoitteitaan ja suunnitella leikin kokonaisuuden. Lapsen leikki on muuttanut muotoaan ja haluaisimme konkreettista tietoa siitä, että miten omaehtoinen leikki toteutuu lapsen vapaa-ajalla. Aikuisella on tärkeä merkitys lapsen omaehtoiseen leikkiin, joten vastauksesi on arvokas.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus ja keräämme tiedon oheisella kyselylomakkeella. Kyselylomakkeeseen vastaaminen vie noin 20 minuuttia ja siihen vastataan anonyymisti. Vastaukset palautetaan päiväkodille elokuun loppuun mennessä.

Opinnäytetyö on luettavissa Theseus-tietokannasta vuoden 2023 loppuun mennessä.

Haluamme kiittää etukäteen vastauksistanne!

Milla Hannila

milla.hannila@centria.fi

Centria-ammattikorkeakoulu

Aleksi Pöytäsaari

aleksi.poytasaari@centria.fi

Centria-ammattikorkeakoulu

